

nem éreztük (érezték felmenőink) ezt ilyen szigorúnak? Annak okát a Szabad Európa Rádió a forradalom 15. évfordulóján így összegezte: „A magyar nép többet tanult november 4-ből, mint a szovjet vezetők.”

Bár hogy Kádár Jánosnak mi-ként volt ideje foglalkozni az ebadó társadalompolitikailag oly jelentős kérdésével, az ép ésszel mégiscsak megfoghatatlan... És végül, mi lehetett ebben a feljegyzésben „bizalmas”!?

ÖTVÖS ISTVÁN

(*Kairosz Kiadó, Budapest, 2004,*
320 oldal, 3800 Ft)

SULYOK DEZSŐ:

Két éjszaka nappal nélkül

Visszaemlékezésének ajánlásában a demokrata politikus ezt írja: „minden emberi nyomorúság gyökere a törvénytelenységben rejlik”. Talán ez lehetne pályafutásának egyik mottója, s életművének az utána következő nemzedékek számára örökül hagyott egyik legfontosabb tanulsága. Sulyok Dezső 1897. március 23-án született. Élete nagyrészt Pápa városához kötődött: itt választották országgyűlési képviselővé és itt lett rövid időre polgármester. Nagy hatású politikus, aki mindvégig értékelvű

politizálással, a demokrácia értékeibe vetett rendíthetetlen hittel, hatalmas erkölcsi szilárdsággal tette mindazt, amit lelkiismeretének parancsa diktált. Emellett bátor, nagyon bátor ember volt. A Független Kisgazdapárt tagja lett, s annak egyik frontembereként a végsőkig küzdött a megszállók által Magyarországra kényszerített diktatúra kiépítése ellen. Mindszenty tanácsára, a legutolsó pillanatban vonult száműzetésbe.

Két éjszaka nappal nélkül című emlékirata közvetlenül nyugatra való távozása után keletkezett. Sulyok Dezső a friss élmények hatása alatt, 1947. augusztus 24. és december 24. között, német nyelven készítette el művét. A visszaemlékezést egy száműzött írja, akinek politikai pályafutása „parkolópályára” sodródott. Még reménykedik egy közeli kedvező fordulatban, de nagyon is tisztában van a jaltai világrend által teremtett játéktér szűkös voltával. Nem állnak rendelkezésére a megfelelő iratok, dokumentumok, források – kénytelen az emlékezetére hagyatkozni. A mű tehát magán viseli az efféle emlékiratok minden ismérvét – erőnyeit és hibáit egyaránt.

A könyvet indító, Somló-hegyen átélt, s e kötetében közzétett élményei közvetlen adalékokkal szolgálnak a napjainkban olykor-olykor felbukkanó vitához: felszabadulás volt-e a szovjet Vörös Hadsereg bevonulása? Sulyok szerint egyértel-

műien hódításról van szó, amely egy újabb totális állam kíméletlen zsarnokságának kezdete. A kötet ennek a totális államnak a kiépülését, a magyar közéletnek a hétköznapiokban végbement kíméletlen „leszalámitizását” (a szerző a kifejezést Pfeiffer Zoltánnak tulajdonítja) követi nyomon lépésről lépésre. Az ellenség – s ez gyorsan világgossá válik – nem könnyörül: „Reakció az, aki a kommunista párt politikáját nem követi. A reakció a demokrácia ellensége. A demokrácia ellensége fasiszta. Aki fasiszta, az a Szovjetunió ellensége. A Szovjetunió ellensége a nép ellensége, és aki a nép ellensége, annak nincs joga az életre. Ha a közbenső fogalmakat kihagyjuk és csak az első és utolsó gondolatot tartjuk meg a sorból, akkor a dialektikus politika alapszabálya a következőképpen szól: Aki a kommunista politikának nem követője, annak nincs joga az élethez” – írja Sulyok.

Kalauzolásával megismerhetjük a nagy dráma szereplőit, megtudhatjuk, miként képesek a mindent elsöpörni látszó hatalmas túlerővel szembeni helytállásra, miben látják a kiutat, s mikor, milyen körülmények között „kerülnek ki” a harcból. E „lehetetlen képlet” megoldására tett kísérletük bukásukban is hőssé avatja mindazokat, akik megpróbáltak demokráciát építeni két világbirodalom árnyékában.

Sulyok sok jellemző, apró történetet mesél el, melyek – a régi köz-

hellyel szólva – mint „cseppben a tengert” mutatják be a kort. Ezekben mindig érezhető egyfajta sajátos empátia, emberség és olykor persze humor is. Megismerhetjük annak a végtelenül nehéz életformának a nyomasztó mindennapjait, melyet a „második éjszaka” alatt egy egész politikusi nemzedék, a „kényszerpályák nemzedéke” volt kénytelen megélni.

A kötet bevezetéseként Pölöskei Ferenc akadémikus mutatja be a politikus pályafutását *Sulyok Dezső hármass tüikörben* című írásában. A tájékozódást névmutató könnyíti meg. A könyv a kort kutató történészek számára alapvető és megkerülhetetlen forrás, az érdeklődők számára pedig érdekes olvasmány.

SZENTPÁLY-JUHÁSZ MIKLÓS

(Fordította K. Vladár Edit,
Éghajlat Könyvkiadó, Budapest, 2004,
496 oldal, 3500 Ft)

Variációk

Ünnepi tanulmányok

M. Kiss Sándor tiszteletére

M. Kiss Sándor történész 60. születésnapjára jelent meg az a tisztelgő tanulmánykötet, amely, mint az ismertetőben is olvasható, merőben eltér a hasonló munkáktól. Eltér azért, mert nemcsak pályatársai kö-